निमित्तकालाः श्राद्धस्य। विवाहे विनतेमासांस्त्यजेदूर्ध्वंदर्शो वहि॥ सपिंडः पिंडनिर्वापं मौंजीबंधे षडेव हि।।
भानौभौमौत्रयोदश्यां नंदाभृगुमघास्कच॥ पिंडदानं मृदा स्नानं न कुर्यात्तिलतर्पणं॥ नंदास्कभ्मगोर्वारेरो
हिण्यांचत्रिजन्मस्र।। रेवत्यांचमघायांच कुर्यादापरपक्षिकं॥ क्षयाहं विनेति शेषः विहितास्त्र न पैचवं॥ म
हालयेगयाश्राद्धे मातापित्रोः क्षयेहनि॥ यस्य कस्यापि मर्त्यस्य सपिंडीकरणे तथा॥ कृतोद्वाहेपि कुर्वीत पि
डनिर्वापणं सदा॥ क्षयेहनीति ग्रहणं मासिकानामपि ध्रुवं॥ श्राद्धं महालयं चैव नदाषाढ्याः पंचमापरपक्ष
कुर्यात्॥ कन्यागते सूर्याधिकं फलं॥ तथा च सूर्यसिद्धांते॥ षडशीत्यनुषो भागे २६ द्वाविंशो मिथुनस्य च
२२ मिथुने शारदाप्रोक्ताः १८ कन्यायां स्थचतुर्दशा। १४ कन्यागते सवितरि यान्यहानि तु षोडश।। कृतुभि
स्तानि तुल्यानि पितॄणां दत्तमक्षयं॥ षडशीतिमुखं ज्ञेयं द्विस्वभावेषु राशिषु॥ तुलादिगणयेत्सौम्यान वाञ्छि

Pt. Shri Gattulalji Research Centre

यज्ञिष्यानिषोऽत्रा ॥ अथात्रपितृकर्मः ॥ पितामातासमाताच सभार्याभ्रातृतानकाः ॥ आत्मपत्नीस्तनश्चा
त्रपितृव्यामातुलास्तथा ॥ सपुत्रभार्यादुहितासपतिः ससुतास्तथा ॥ स्वसापितृष्वसामातृष्वसासपतिपु
त्रकाः ॥ श्यालश्वश्रूश्चरश्चैवश्वशुरोगुरुरिक्थिनः ॥ महालयेतर्पणेचगयातीर्थक्रमःस्मृताः ॥ तत्रसंक
ल्पः ॥ प्राणानायम्यसंकल्प्य· प्राचीनावीतीपितृपितामहप्रपितामहानांगोत्राणांशर्मणांमातृपितामही
प्रपितामहीनांएवंमातामहानांमातामह्यादीनांतथाउत्क्रमेणपत्न्यादीनांसर्वेषांकारुण्यानांपुरूरवो
मार्द्रवःसंज्ञकानांविश्वेषांदेवानांश्राद्धरक्षकश्रीविष्णोश्चअनंतरूपेणवर्गचतुष्टयस्यपार्वणविधिनाना
मेन· इतरेषामेकोद्दिष्टविधानेनपितुःकन्यागतेसवितरिआषाढ्याःपंचमापरपक्षप्रयुक्तमहालयाख्य
श्राद्धमहंकरिष्ये ॥ अत्रउत्तममध्यमकनिष्ठप्रकारेणपक्षचतुष्टये ॥ कृत्स्नप्रतिपदमारभ्यपक्षकल्पप्रतिप

स्यथैतं षोडशश्राद्धानि ॥ प्रतिपद्दिनेतु पितृपूर्वकमेव मातामह प्रधानश्राद्धं कुर्यात् ॥ पंचमीमारभ्याद्वितीयः
पक्षः ॥ अष्टम्यादिरर्धपक्षः स्मृत्यन्ते । एकादश्यादि चतुर्थः पक्षः ॥ अशक्तपक्षे एकस्मिं दिने । कारु
ण्यश्राद्धं कुर्यात् ॥ क्षणपाद्यासनार्घ्यचंदनादिकं पूर्ववत्कुर्यात् ॥ अग्नौकरणान्तं पित्रादिद्वादशदेवस्येरद्या
त् ॥ अन्यत्रैकोद्दिष्टवत्तदाननं ॥ अथ परिवेषणानंतरं दर्वीवीते पात्रे मिस्यन्नं त्यागं कृत्वा षोडशादिकं
दत्वाश्राद्धापामिस्यादि ॥ भोजनान्ते विकिरं दत्वा चान्ते घृतान्नेषु वा पिंडदानं कुर्यात् ॥ अग्नौकरणमिश्रान्ने
न द्वादशपिंडान् ॥ पित्रादीनां दद्यात् ॥ केवलान्नेन स्वतरेषामेकोद्दिष्टत्वात् ॥ उक्तक्रमेण सर्वेषां पृथक्पृथ
ग्दत्वा कारुण्यश्राद्धानि कृत्वा गयाकल्पोक्तपिंडान् पिरद्यात् ॥ तथाच ॥ आब्रह्मणो ये पितृवंशजाता मा
तुस्तथा वंशभवा मदीयाः ॥ वंशद्वये स्मिन्मम दासभृत्या भृत्यास्तथैवाश्रितसेवकाश्च ॥ मित्राणि सख्यः पश

वि०उ० पशवश्चवृक्षाश्चदृष्टाश्चादृष्टाश्चकृतोपकाराः॥जन्मांतरेयेममसंगताश्चतेभ्यःस्वधापिंडमहंददामि॥पितृवं
१०२ शेमृतायेचमातृवंशेतथैवच॥गुरुश्वशुरबंधूनांयेचान्येबांधवाःस्मृताः॥येमेकुलेलुप्तपिंडाःपुत्रदार
विवर्जिताः॥क्रियालोपगताश्चैवजात्यंधाःपंगवस्तथाः॥विरूपाआमगर्भाश्चज्ञाताज्ञाताःकुलेमम।
तेषांपिंडोमयादत्तोह्यक्षय्यमुपतिष्ठतु॥उछिन्नकुलवंशानांयेषांदाताकुलेनहि॥धर्मपिंडोमयादत्तोह्य
क्षय्यमुपतिष्ठतु॥अस्मत्कुलेमृतायेचगतिर्येषांनविद्यते॥तेषामुद्धरणार्थायइमंपिंडंददाम्यहं॥मातामहकुलेयगतिः।बंधुवर्गमृतायेच।अजातदंतायेकेचिद्येचगर्भेप्रपीडिताः।इतिमारुह्य।अथयेषाम
भ्विनारपोमादुःखेमाकुरखेरिक्षत॥अरिष्टस्वस्तिगछंतु।विघ्नस्तनायत॥इतिप्राचींगछेदेवंक १०२
तेरपलाभोभवतीतिपौष्टिकं॥ ॥अथयदिनस्नातप्राङ्मुखादश्वंनर्हितमारुह्य।अश्वोसिहयोसि

तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिंडं ददाम्यहं ॥ अग्निदग्धाश्च ये केचिन्नाग्निदग्धास्तथापरे ॥ विद्युच्चोरहता ये
ये च तेभ्यः पिंडं ददाम्यहं ॥ दावदाहमृता ये च सिंहव्याघ्रहताश्च ये ॥ दंष्ट्रिभिः शृंगिभिर्वापि तेभ्यः पिंडं० ॥ उद्ब
धनमृता ये च विषशस्त्रहताश्च ये ॥ आत्मनो घातिनो ये च तेभ्यः पिंडं० ॥ अरण्यवर्त्मनि वने क्षुधया तृष्
या हताः ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्च तेभ्यः पिंडं० ॥ पशुयोनिगता ये च पक्षिकीटसरीसृपाः ॥ अथवा वृक्षयोनि
स्थास्तेभ्यः ॥ जात्यंतरसहस्रेषु भ्रमंतः स्वेन कर्मणा ॥ मानुष्यं दुर्लभं येषां ते० ॥ दिव्यंतरिक्षभूमिष्ठाः पितरो
बांधवादयः ॥ मृता असंस्कृता ये च ते० ॥ रौरवे चांधतामिस्रे कालसूत्रे च ये स्थिताः ॥ तेषामुद्धरणार्थाय
इमं पिंडं ददाम्यहं ॥ असिपत्रवने घोरे कुंभीपाके च ये गताः ॥ तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिंडं द० ॥ अनेकयात
नासंस्थाः प्रेतलोके च ये गताः ॥ तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिंडं० ॥ अनेकयातनासंस्था ये नीता यमशासनैः

वि॰उ॰ तेषां॰ नरकेषु समस्तेषु यातनासु च ये स्थिताः॥ तेषां॰॥ ये केचित्प्रेतरूपेण वर्तन्ते पितरो मम॥ ते सर्वे तृप्ति
१०४ मायांतु पिंडेनानेन सर्वदा॥ ये बांधवाबांधवा वा येन्यजन्मनि बांधवाः॥ तेषां पिंडो मया दत्तो ह्यक्षय्यमुपति
ष्ठतां॥ शमीपत्रप्रमाणेन पिंडं दद्यात् स्मासिरे॥ उद्धरेत्सप्त गोत्राणि कुलमेकोत्तरं शतं॥ ततः ये चत्तोत्रये
चास्मात्त्वाश॰ संततेयाश्चवोत्र याश्चास्मात्स्वाश॰ संततेचवहंतानाश्चवहंतानत्प्यंतु भवंतस्तृप्यंतु भवंतस्त
पत्स्तृप्यतस्तृप्यत तृप्यत॥ पुत्रान्पौत्रानभिवर्धयंती आपो मधुमतीरिमाः॥ स्वधां पितृभ्यो अमृतं दुहाना आपो
देवीरुभया॰ स्तर्पयंत॥ ३॥ इति तिलोदकं दद्यात्॥ ततः यन्मे माता इत्यादि॥ सर्वं पूर्ववत्कुर्यात्॥ आचांते १०४
हस्तोदकं दत्वा गोत्रशेषं गृहीत्वा दक्षिणादिकं दत्वा शेषं समापयेत्॥ तर्पणं च कुर्यात्॥ इत्यपरपक्षे
महालयश्राद्धप्रयोगः॥ ॥एवमेव वर्षानंतरं यदा कदाचिद् गयां गत्वा स्नात्वा संकल्प्य श्राद्धं कृत्वा कु

गोत्रास्तीर्थेपिंडान्दद्यात्॥ तत्रादावावाहनं। यथा॥ कव्यवाहनलः सोमो यमश्चैवार्यमा तथा॥ अग्निष्वात्ता
बर्हिषदः सोमपाः पितृदेवताः॥ आवाहयिष्येताःसर्वान्दर्भपृष्ठे तिलोदकैः॥ अस्मत्कुले मृता ये च गतिर्येषां
न विद्यते॥ आवाहयिष्ये एवं तान्मम कुले ये च गतिः॥ एवं बंधुवर्गे मृता ये च गतिः पूर्ववत्॥ आब्रह्म
स्तंबपर्यंतं देवर्षिपितृमानवाः॥ तृप्यंतु पितरः सर्वे मातृमातामहादयः॥ अतीतकुलकोटीनां सप्तद्वी
पनिवासिनां॥ आब्रह्मभुवनाल्लोकादिदमस्तु तिलोदकं॥ इति तत्र तिलोदकं दत्वा पिंडान्दद्यात्॥ आदौ
कव्यवाडित्यादिपितृभ्यो दत्वा॥ महालयक्रमेण स्वपित्रादिभ्यो दत्वा॥ अस्मत्कुले मृता ये चेत्यादि श्लो
कैः पिंडान्दद्यात्। पूर्वोक्तवत्॥ ततः पितृवंशे· आब्रह्मणा ये पितृवंशजाता मा· उच्छिन्नकुलवंशानां ये·
ततः पचवोचेति· तिलोदकं दद्यात्· एवं सर्वत्र· प्रेतशिलायां फल्गुतीर्थे॥ ईशानविष्णुकमलासन॥

चि७ कार्त्तिकेयो वन्हिश्च यार्करजनीशगणेश्वराणां ॥ क्रौंचामरेंद्रकलशोद्भवकश्यपानां पादान्नमामि सततं पि
१०५ तृमुक्तिहेतून् ॥ इत्यादि ॥ ततः सव्येनाभ्यर्च्य प्रार्थयेत् ॥ साक्षिणः संतु मे देवाः ब्रह्मेशानादयः सुराः ॥
मयां गयां समासाद्य पितॄणां निष्कृतिः कृता ॥ आगत्याहं गयां देव पितृकार्ये गदाधर ॥ त्वमेव साक्षी भग
वानऽनृणोहं ऋणत्रयात् ॥ देवताभ्यः पितृभ्यश्चेति पठेत् ॥ प्रमादात्कुर्वतां० ॥ ॥इति प्रसंगाद्गयाश्रा
द्धविधिः ॥ अथ संक्रांतिपुण्यकाले श्राद्धं कर्तव्यमित्युक्तं ॥ तत्स्वरूपमाह ॥ स्वस्थो नरः सुखासीनो या
वत्स्पंदति लोचने ॥ तस्य त्रिंशत्तमो भागस्तत्परः परिकीर्तिताः ॥ तत्पराच्छतमो भागस्त्रुटिरित्यभिधी १०५
यते ॥ सूक्ष्मसूच्याब्जपत्रैकदलनप्रमाणकालः त्रुटिकालः ॥ त्रुटेः सहस्रभागो यः स कालः संक्र
मस्य हि ॥ द्वीभवंति तत्काले त्रैलोक्यं सचराचरं ॥ ब्रह्मापि तं न जानाति किं पुनः प्राकृतो जनः ॥ संक्रां

स्यानयनं यथा ॥ विक्रमार्कस्य शाकेतु पंचत्रिंशोत्तरं शतं ॥ १३५ ॥ पातयित्वा भवेच्छाकः सशाकः शालि
वाहनः ॥ रसाद्रिविश्वोनशाके १३७६ । ८ दिनवृंदः २०७ । नखाष्ट ८०० । हृत ॥ शाब्दः समहृतशेषा
रव्यादिः संक्रमध्रुवः ॥ अथ ध्रुवे मेषादिप्रतिसंक्रांतिक्षेपकाः ॥ गतिर्विश्वनृपा मेषे खनवाष्टाश्विनो
वृषे ॥ त्रेसुराः खाब्धिमिथुने खं रुद्रा विश्वकर्कटे ॥ त्रिगोग्न्यष्टाब्धयः सिंहे रसाब्धद्वागतिस्त्रियाः ॥
द्विर्नवैकस्तुलायां तु कीटे ऽब्धींदुः खपंचकं ॥ शराः करार्का धनुषि मृगे तर्काः त्रिपंचखं ॥ भूर्नखाभ्र र
णं कुंभे त्रिर्वस्ककस्त्रिशतिर्झषे ॥ क्षेपयुक्ते ध्रुवे मेषात् वारादंडाः पलाक्रमात् ॥ ॥ इति संक्रांत्यान
यनं ॥ अथ वारप्रकारांतरेण संक्रांतिः ॥ इष्टाब्दमेषसंक्रांतिः सवारो घटिकाध्रुवं ॥ तत्र क्षेप्याः क्षेप
कास्ते सिद्धाः संक्रांतयो भवंति ॥ क्षेपकाः २ । ५ । ८ । इति मिश्रनिरंतं चमरे भरुत्तः स्करराशिभाजयेत्

वि॰उ॰ षे घटिकाः॥ रवराचयभा॥ मणिभा॥ चपकेः क्रमशो रविसंक्रमणान्निरूपणात्॥ मेषपर्यंतं।६।२०।मि॥
माश्मेषादिराशिषु॥ मध्येविष्णुवतीशानं कर्कहरिपदे पुरा॥ म अंकवामगस्या वारः घटिकाश्चदशात्तथाः
१०६ अर्वाकषोडशनाड्यः॥२।५६।कर्गे च षडशीतेतु पश्चाद्दानं महत्फलं॥ अयने विंशतिः पूर्वा मकरे स्युः
नाड्यः पश्चात्तु षोडश॥ पुण्यकालोऽर्कसंक्रान्ते स्नात्वा दानजपादिषु॥६।२५ सिं॰ विंशतिः परा॥ वर्त
माने तुलामेषे नाड्यः स्युः भयतो दश॥ त्रिंशत्कर्कटे रात्रौ स्नानं च कर्तव्यमुपरागवद्दिष्यते॥ अर्धरात्रमति
क्रम्यय २।२७ कर्कटके नाड्यै ३० मकरे तु दशाधिकाः॥४०॥ उत्तरायणे दिवसशान्ते १०० दासंक्रमतेरविः १०६
॥ तदा द्वितीयदिवसे स्नानदानादि कारयेत्॥ अपूर्ण ४।५२॥ तु॰ याम्ये षष्टिश्चतुर्युता ज्ञेया।६४।अज
तुलयोः षोडशदिवसाः १६ शेषाचार्धरात्रे चेद्भोगदिवसोत्तरा॥ स्थिरे विष्णुपदं नाम षडशीति

र्द्रिमू ६।४८ द्व॰ मासत्रितयं। फलदाः॥ जन्मनि पूर्वापरयोः संक्रान्तिर्दोषकृत्त। त्रिषु। तुलामेषौ विषु
वतीअयने मृगकर्कटौ॥ विषुवद्विषुपरीषद ।१।१८ षष्ठभागषट्। धनहरणमर्थलाभं स्थानयुतं स्था
नयुक्॥ नृपामभङ्गीनयोस्य मनविषुपरीषदशीनयः॥ भानोः संक्रान्तिनामानि क्र २।४२। मा॰ यं २
नृपपूज्ञा ६ संक्रमचक्रस्य फलं विचिंतयेत्समतिमान् एतत्सं ४।१६ कुं॰ ५।५ मी॰ १।१६। मेक्रमचक्रं
फलमपि वक्ष्यामि शास्त्रोक्तं॥ संक्रान्तिरर्कस्य समस्तलिंगिनां नंच सं ध्यासमयेपि हंति। सूर्योदयेपि
धिमत्रे तु जगतो विपत्तिं मध्यंदिने सस्यविनाशहेतुः॥ अस्तंगते च सकसमृद्धिरनीचवृष्टिः सिमंक्रोमि
कृपि स्वशुभदा निशिथार्धरात्रे॥ अथकरणादि विचारेण वाहनादि फलं॥ सिंहो व्याघ्रो वराहश्च खरगर्दभो
गजएवच॥ महिषाश्वश्वनश्चैव मनोवष भकुक्कुटाः॥ ११॥ बालवापकौ सितं रवङ्गा शास्त्रास्तुतुलपंन्नगाः

वि॰उ॰ भूलं च क्रांकुशोक्ता च बबादिकरणायुधाः ॥ १९ ॥ क्षीरान्नं पायसं सक्तुः पीतान्नं च फलावली ॥ आप
१०० श्चैव निराहारः अपूपं च कषायकाः ॥ मांसं च विषभुक्तिश्च एतत्संक्रमभोजनं ॥ १९ ॥ प्रवालं मौक्तिकं
हेमगुंजानीलाश्मराजितं ॥ आयस्ताम्रं परागस्फटिकं वैडूर्यं सीसमेव च ॥ करणाभरणान्येव मुक्तान्येकादशे
वतु ॥ ११ ॥ काषायं कर्पटं श्वेतं कृष्णं रक्तं तु नीलकं ॥ कंथा कौपीन कार्पास नग्नं रोमोद्भवं तथा ॥ द्रव्यं
दवस्त्राणि करणस्याङ्करादिमाः ॥ ११ ॥ चंदनं कुंकुमं भस्म कालागुरु स्फ मृत्तिकाः ॥ गोरोचनं मृगमदं
सिंदूरं हरिचंदनं ॥ हरिद्रांजनमित्युक्तं संक्रमस्य विलेपनं ॥ ११ ॥ जातीचंपककुंदं नागमल्लिका मालती १००
जपः ॥ कल्हारं पाटलां भोजं कुटजाम्बादिपुष्पकं ॥ ८ चतुष्परे नेतिलनागयोश्च स्फ सोरविः संक्रमणं क
रोति ॥ विष्ठा च वा स्व्यवगराङ्कये च सबालवास्व्यवणिजे निविष्टः ॥ ८ किंस्कघ्न नाम्नि शकुना पापिको त्व

यारव्येचोर्ध्वसंस्थितः संक्रमणेरविस्यात ॥ शयनेत्वर्थनाशः स्यादासीनेव्याधिपीडितं ॥ तिष्ठन्न स्फरवमया
त्रातिरर्थंसंक्रमतः फलं ॥ पूर्वाण्हकालेनृपतीन्द्विजेंद्रान्मध्यंदिनेचाथविशोपराण्हे ॥ शूद्रान्नवाच
स्तमितेप्रदोषेपिशाचकान्रात्रिचरान्निशीथे ॥ नटादिकांश्चापररात्रिकालेप्रत्यूषकालेपशुपालः
कांश्च ॥ संक्रांतिरर्कस्यसमस्तलिंगिप्रांतंच संध्यासमयेनिहंति ॥ वाहनारोहणात्तस्य फलंतज्ज्ञः
म्प्रदीयते ॥ सिंहेतुराजभीतिस्याद्व्याघ्रेचापिचतुष्पदी ॥ वाराहेरोगनाशस्यादुष्ट्रेभेदस्तुनाशनं ॥
कुंजरेद्विजनाशस्यान्माहिषेशूद्रनाशकृत ॥ कुक्कुटेसर्वनाशःस्यात्स्थिरवाहनमेवच ॥ उत्तिष्ठन्
हरियाराहेआसीनोव्याघ्रकुंजरे ॥ शेषेशयानस्फुरेदिः स्कभिक्षक्षयनाशकृत ॥ आदित्येचातिवृष्टि
स्यात्सोमवारेस्कभिक्षकृत ॥ भौमेचकलहः क्षेमंसौम्येवाम्बुप्रवर्षणः ॥ गुरौचैवातिवृष्टिस्यात्त्वशुक्र

वि॰उ॰ वारे जलं वक्र॥ शनेः सर्वनाशास्यादित्येतद्वारजं फलं॥ कपालं च यथा शूर्पं कांस्यकं ताम्रभाजनं॥ र
१०८ जतं च स्वर्णं चन्द्रणां वार फलं क्रमात्॥ मेषसिंहे इ स्वस्याग्नेः कर्केटेमिथुने यमे॥ अंगनायां तु ला
यां च नैर्ऋत्यां मीन पश्चिमे॥ वृश्चिके चापवायव्ये मकरे चोत्तरे यदि॥ कुंभेशाने च संक्रांतिस्त्वदृ स्वेषु
सुखं स्मृतं॥ अथ दृष्टिस्तथा मंदा मध्या चैव सुलोचना॥ रोहिण्यादि चतुष्कं च गणयेत्पुनः पुनः॥
॥ ॥इति संक्रांतिफलं॥ ॥अथ महापातस्य चोत्पत्तिः॥ व्यतीपातो द्विधत्तश्च महापातस्योत्प
त्तिः॥ श्रवणाश्विधनिष्ठार्द्रानागदैवतमस्तके॥ मध्यमार विचारेण महापातः स उच्यते॥ नाग १०८
दैवत माश्लेषा मस्तकं प्रथमचरणं श्रवणादौ संबध्यते॥ श्रवणादीनां प्रथमचरणे यदि चंद्रस्या
दित्यर्थः॥ यद्वा मस्तकं मृगशिर इति केचित्॥ व्यतीपातस्य वैधृतेर्वा॥ उत्पत्तिश्च मणपत्त नखभ

वायाश्चतुर्धा ॥ समवायो महापातस्तत्र दानमक्षयं भवति ॥ तत्र याज्ञवल्क्यः ॥ उन्मत्तो लक्षणः
शोरितिगुणं कोटिगुणं भ्रमणनाडिकायां तु ॥ अर्कदिगुणितं पतनेज पदानाद्यक्षयं पाते ॥ तस्मान्तं यथा ॥
विंशतिर्दिवस्तोन्मत्तो । २२ । भ्रमणेक विंशतिः २१ । पतनेरदानाउयस्क १० पातेवे सप्तनाडिकाः । ७ । एवं
६० ॥ इत्यात्मको महापातः । नस्कन्दं तु । शतमिंदुक्षयेदानं १०० । सहस्रं तु रिनेक्षये १००० । शतघ्नं तस्य
संक्रांतो ॥ ११००० । शतघ्नं विषुवलतः । १२०० । युगादेत छतगुणं १३०० अयनेतच्छतोहतं १४०० सो
मग्रहे शतघ्नं । १५०० तच्छतघ्नं रविग्रहे १६०० असंख्येयं महापाते दानं वेद विदो विदुः ॥ मुख्यदानं ।
एकाशीति फलं कांस्ये ८१ ॥ तदर्धं ४० तदर्धकं २० । पात्रं पायसस्य ॥ पूर्णं मध्वाज्ये क्षव संयुतं । सुवर्णे
न समायुक्तं रद्यादिप्राय दक्षिणा ॥ विष्णुप्रीतिकरं भक्त्या पितृप्रीतिकरं तथा ॥ ॥ अजीजनद्धिपुरुषे

त्रि·उ· तमोयं श्रीविश्वनाथं श्रुतिकर्ममान्यः॥ विश्वप्रकाशाभिधपद्मसोनतत्कृतो महापातजंतुः समाप्तं॥
१०९ ॥ ॥ चकारात्तश्राद्धांतरमपिग्राह्यं॥ तत्रादौ तीर्थश्राद्धं॥ देशं कालं तथात्मानं द्रव्यं द्रव्यप्रयोजनं॥ उप
पत्तिमवस्थां च ज्ञात्वा शौचं प्रकल्पयेत्॥१॥ अशुद्धो वाथ शुद्धोपि पापतारणकामतः॥ आत्मचित्तवि
शुध्यर्थं कुर्यात्तीर्थनिषेवनं॥२॥ शुद्धमंतर्मनो यस्य तीर्थस्नानेन तस्य किं॥ ज्ञानतीर्थपजले धौतं सुराभां
डमिवाशुचि॥३॥ शौदानमिन्यात तपःशौचं तीर्थसेवाश्रुतं तथा॥ सर्वाण्येतान्यतीर्थानि यदि भावो न निर्म
लः॥४॥ ज्ञानपूतो ध्यानजले रागद्वेषमिलापहे॥ यः स्नाति मानसे तीर्थे स याति परमां गतिं॥५॥ तस्माद्भौमे
षु तीर्थेषु मानसेषु च नित्यशः॥ उभयेष्वपि यः स्नायात्स याति परमां गतिं॥६॥ प्रतिग्रहादुपावृत्तः संतुष्टो
येन केनचित्॥ अहंकारविमुक्तो यः स तीर्थफलमश्नुते॥७॥ यस्य हस्तौ च पादौ च मनश्चैव सुसंयतं॥ वि १०९

विद्यातपश्चकीर्तिश्चसतीर्थफलमश्नुते।।अकोपनोमलमतिःसत्यवादीदृढव्रतः।।आत्मोपमश्चभू
तेषुसतीर्थफलमश्नुते।९।अश्रद्धानःपापात्मानास्तिकोछिन्नसंशय।।हेतुनिष्ठश्चपंचैतेनतीर्थ
फलभागिनः।।१०।तीर्थान्यनुसरन्धीरःश्रद्धानःसमाहितः।।कृतपापोविशुध्येतकिंपुनःशुद्धकर्मकृत्।।१
१।नपरीक्ष्योद्विजस्तीर्थेष्वन्नार्थीभोजएवच।।सक्तुभिःपिंडदानंस्याच्चरुणापायसेनवा।।१२।कर्तव्यमृषिभि
र्दिष्टंपिण्याकेनगुडेनवा।श्राद्धंतुतत्रकर्तव्यमर्घावाहनवर्जितं।।१३।अकालेप्यथवाकालेतीर्थश्राद्धंचत
र्पणे।।अविलंबेनकर्तव्यंनैवविघ्नंसमाचरेत्।।१४।तीर्थंप्राप्यप्रसंगेनस्नानंतीर्थेसमाचरेत्।।स्नान
जंफलमाप्नोतितीर्थयात्राश्रयंनतु।।१५।नृणांपापेकृतेतीर्थेपापस्यशमनंभवेत्।यथोक्तफलदंतीर्थं
भवेच्छुद्धात्मनांनृणां।।१६।षोडशांशंसलभतेयःपरार्थेनगच्छति।अर्धंतीर्थफलंतस्यप्रसंगेनापिग

छति॥१७॥कुशप्रतिकृतिं कृत्वा तीर्थवारिणि मज्जयेत्॥ मज्जयेच्च यमुद्दिश्य सोऽष्टमं भागमाप्नुयात्॥१८
तीर्थोपवासः कर्तव्यः क्षौरकर्म तथा नृभिः॥ कुरुक्षेत्रे गयायां च न क्षौरं तु कारयेत्तथा॥१९॥ तीर्थं गत्वा दूर
तो भूमिं दंडवत्तीर्थदेवतां नमस्कृत्य शुचिर्भूत्वा श्वेतदर्भैः स्नात्वाचम्य तीरमागत्य स्नानविधिना स्नात्वा ती
रे विशुद्धभूम्यामुपविश्य देवर्षिपितृतर्पणसंध्यावंदनादीन्कुर्यात्। वैयाघ्रपद्यगोत्राय शांडिल्यप्रवराय च॥
अपुत्राय ददाम्येतदुदकं भीष्मवर्मणे। वसूनामवताराय शंतनोरात्मजाय च। अर्घं ददामि भीष्माय आ
जन्मब्रह्मचारिणे॥ इति भीष्मतर्पणं विधाय तीरे उपविश्य कुशबटूनामंत्र संकल्प्यार्घावाहनवर्जितं कुश
बटु। कृत तीर्थश्राद्धं कुर्यात्॥ धूरिलोचनसंज्ञका विश्वेदेवाः॥ ॥इति तीर्थश्राद्धं। अथ प्रतिबंधक
श्राद्धं॥ पूर्वजन्मकृता विप्राः प्रेतभावं गताः क्रुधा। प्रतिबध्नंति कार्याणि हंतुस्ते प्रतिबंधकाः॥ देवादि

वचने ज्ञात्वा देहं वा तु प्रविश्य तां॥ यावंतः प्रतिबंधादीन विमुक्तिं स्वस्य कर्मतः॥ तेषां श्राद्धं प्रकुर्वीत वि
मुक्त्यर्थं यथाविधि॥ आत्मनश्चापुरारोग्यसंतत्यादिविवृद्धये। महानदीतीरे भूमिमनुलिप्य मृत्ति
काग्रहाणी च मंडलानि कृत्वा तत्र पलाशवृंतैः कुशैर्वा पुरुषाकृतिं कुर्यात्॥ चत्वारिंशाद्भिः ।१४०। शिरः कु
र्यात् ।१०। ग्रीवां २० उरः २० उदरं १० भुजौ १० अंगुलि ८ लिंगं १२ अंडे १४० पादौ १० अंगुलीः कुर्यात्। एवं पु
रुषाकृतिं विधाय पश्चात्कर्ममूत्रेण संवेष्ट्य साविहेतिध्यात्वा नारायणेषुच्चार्य स्नपनदहनादिप्रेतकर्म कुर्या
त्। कर्ता सदर्भः स्नात्वाचम्य प्राणानायम्याद्येत्यादि संकल्प्य मत्प्रतिबंधानां प्रेतत्वविमुक्तिद्वारा अक्ष
य्यपुण्यलोकावाप्त्यर्थं दहनादिकर्म करिष्ये॥ प्राचीनावीती भूत्वा प्रेतस्योपरि वस्त्रमाछाद्य सर्वस्यप्र
तिशीवरीति मंत्रमुच्चार्य प्रेतं नकुलादहि। कुशोपरि दक्षिणशिरसं संस्थाप्य तन्मूर्धतः किंचित्तंडुलांस्त

वि॰ उ॰ स्त्रीं निक्षिप्येवं त्रिः कृत्वा चितां भूमिं संस्कृत्य कुशान्निक्षिप्य काष्ठैश्चितिं कृत्वा प्रेतं तत्र निधाय तस्य
१११ नव द्वारेष्वाज्यबिंदून्निनीय। तेषु तं दृष्ट्वाग्निं निक्षिप्य तद्दक्षिणतो लौकिकाग्निं प्रतिष्ठाप्य चतुर्दिक्षु कुशान्नि
क्षिप्याग्निं संप्रेतं तत्स्त्रीं पवित्रविष्टाभिव्याज्यं संस्कृत्य स्रुवं समार्ज्य कुशमग्नौ क्षिप्त्वा स्रुवेणाज्यमादा
य प्रेतं संस्पृश्य परेयुवांसमिति कृत्वा स्रुवं चाग्नौ क्षिप्त्वाग्निमादाय प्रेतस्योरसि मेनमग्न इति निक्षि
प्य सूर्यं ते चक्षुरिति सूर्यं विलोक्य दग्धे देहेऽग्निमद्भिः शामयित्वास्थीनि गंगायां निक्षिप्य प्रार्थयेत्। यावद
स्थि मनुष्याणां गंगातोयेषु तिष्ठति। तावद्वर्ष सहस्राणि ब्रह्मलोके महीयते॥ अमुकगोत्रामुकशर्मन्त्वम १११
त्तिबंधकप्रेतत्वमस्य पुण्यलोकान् गच्छास्मात्स्य जनः शुभं कुर्वंति॥ ततः स्नात्वाचम्य मृत्तिकास्नान
त्तिलोदकानि त्रीणि त्रीणि विधाय पिंडमेकं दत्वा मानश्राद्धं विधाय द्वितीयेन्हि स्नात्वा कृतनित्यकृत्यस्तस्मु

क्तये स्वस्थभायस्य गांतस्य स्याम्नाय दुर्व्यंवारत्वा मांतं रक्षात्। ततः तृतीयेह्नि स्नात्वा कृतक्रियो ब्राह्मणानाम
स्यप्राणानायम्यतिथिश्रवणांते मुकगोत्रस्यामुकशर्मणो स्वयपुण्यलोकावास्यर्थमस्माकं च कल्याणाय सं
कल्प्य श्राद्धं करिष्येति संकल्प्य विश्वेदेवैः सह श्राद्धं विधाय कृतेनानेन ब्राह्मणभोजनात्मकेन श्राद्धेन गोत्र
स्य शर्मणः भवतां ब्राह्मणानां वचनात् श्री विष्णोः प्रसादात् ब्रह्मलोकनिवाससिद्धिरस्तु। कृते श्राद्धे न्यूना
तिरिक्तमच्छिद्रमस्तु। इत्युक्त्वा। तथास्त्विति प्रत्युक्तस्तान्विसृज्य स्वयं भुंजीत॥ ॥इति प्रतिबंधप्रेतवि
मुक्तिविधिः॥ अथ दध्यंजल्यादिकर्म च। पूर्वोक्तमष्टकाश्राद्धं कर्तुं नालं भवेत्तु यः॥ माघे मास्यसिताष्ट
म्यां दध्यंजलिविधिं चरेत्॥ उक्तं च वायुपुराणे॥ निरष्टकस्य पुत्रस्य पितरः श्राद्धकांक्षुकाः॥ दध्यंज
लिं प्रतीक्षंते ततः स्नात्वाग्रजं निते॥ अतो दध्यंजलिं कुर्यात्पितॄणां तृप्तिकाम्यया॥ निस्तीर्थो निर्गयो नि

स्वोनिश्वाहुस्वारथेस्मिन्नितिति। प्रयोगः। पद्दाकृद्दाचिन्माघकृष्णसप्तम्यांकृतनियमोग्निंप्रतिष्ठाप्यकृत
होमोन्वाधानंकुर्यात्॥ प्राणानायम्यतिथिश्रवणान्तेपितॄणांविष्णुलोकप्राप्तिकामअनयादध्यंजलि
कर्मकरिष्ये॥ तत्राष्टकाग्निःप्रधानदेवता। स्विष्टकृदंगदेवता। दधिमयेनहव्येनरध्यनतंत्रेणाश्वोयुस्ये॥
सांगारत्यादिपठित्वाविष्फरसीत्यपउपस्पृश्यततोदम्पीप्रातःकृतकर्तव्योमध्याह्नेअग्निंप्रतिष्ठाप्या
ष्टकायैजुष्टंनिर्वपामीतिदधिमुष्टीःपंचगृहीत्वादक्षिणाप्रागग्रैर्दर्भैरग्निंपरिस्तीर्योत्तरेणाग्निंषट्पा
त्राणिप्रयुक्ताज्यसमंतंतूस्त्रीपरिषिच्याधारांतेस्वोंजलिंस्त्रुग्वसङ्कृत्याचदानक्रमेणदधिगृही
त्वाप्राचीनावीतीपितृतीर्थेनजुहुयात्॥ यांजनःप्रतिनंदंतिरात्रिंधेनुमिवायतीम्॥ संवत्सरे
स्ययापत्नीसानोअस्तुसुमंगलीस्वाहा॥ सुमंगल्यैसंवत्सरपत्न्यैअष्टकायैस्वधाइदंनमम॥ पु

न रवदाय ।। अग्नये स्वाहा । पुनरवदाय पितृभ्यः स्वधा नमः स्वाहा ॰ २ । पितामहेभ्यः स्वधा नमः स्वाहा
।४। प्रपितामहेभ्यः ।५।। मातृभ्यः ६।। पितामहीभ्यः ७। प्रपितामहीभ्यः ८। मातामहेभ्यः सपत्नीकेभ्यः ।९
मातुः पितामहेभ्यः सपत्नी॰ १०। मातुः प्रपितामहेभ्यः सपत्नीकेभ्यः ११ ।। उपवीती भूत्वा । पुरूरवोमाद्र
वमोऽद्रसंज्ञकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा १२।। अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा ।।१३।। इति द्रव्यात्रयोदशाऊ
तीऊत्वा समित्स्तंनहनेऊत्वाजयादिप्रस्तान् राष्ट्रभृतो नाज्ञानादीनूऊत्वा दर्भा परिधीन नाक्ति स्यादि वि
धाय स्त्रूसीपरिषेचनोने ब्रह्माणं विसृजेत् । तृतीये ह्नि संकल्प श्राद्धं कुर्यात् ।। ।। अजीजनद् इति विश्व प्रकर
णाभिध पद्धतौ तत्कृतौ तु द्ध्यंजलि कर्म पूर्णं समाप्तं ।। ।। अथ शान्तिकं पौष्टिकं च । ।। अथ शांतिकपौ
ष्टिकानि यानि कानि विहाय ।। भगवता पस्तंब सूत्राहिताग्निः श्रौतस्मार्तौ वाद्र्व्याजनायगनः सवितारीन्

चि॰उ॰ धनदाना साधते ऽभोलब्धमानः स्वर्णं स्थित्वा जपेत् । अन्नमिव ते दृशो भूयासं वस्त्रमिव ते दृशो भूयासं चि
११२ त्तमिव ते दृशो भूयासं माशोव ते दृशो भूयासं अश्वइव ते दृशो भूयासं । सं स्रवंतु दिशो महीः समाधावंतु सूनृताः
सर्वे कामा अभिवंतु मा प्रिया अभिरक्षंतु मा प्रियाः । यशोऽसि यशो हं त्वयि भूयासमसौ ॥ ७ ॥ त्वयीति सप्तम्यां
ते नरान्नाम निर्दिशेत् । असाविति स्वनाम । ततोपवेत । एवं कृते धनप्राप्तिर्भवतीति घोषिकं । अथ यदि तस्मा
त्प्राप्नुयास्यंदनं तमंकौ विस्याभिमृश्य । अंकौ न्यंकावभितो रथं यौ ध्वांतं वाताग्रमनुसंचरंतौ दूरेहेतिरिंद्रि
यावान्पतत्री ते नोऽग्नयः पप्रयः पारयंतु । इति तस्य चक्रे अभिमृश्य । अध्वनामध्वपते स्वस्ति मा संप्रपा ११२
रय ॥ इति तमारुह्य । अयं वामश्विना रथो मा दुःखे मा स्करवेरिषत् । अरिष्टः स्वस्ति गच्छतु । विघ्नमूननाथनः
इति प्राचीं गच्छेदेवं कृते रथलाभो भवतीति घोषिकं ॥ ॥ अथ यदि तस्मात्प्राप्नुयाद्धस्तिनमारुह्य । अभ्यासिं
हयोस्य

स्योसि नरोस्यर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि वृषासि नृमणा असि यज्ञो मा स्वादित्यानां पत्वान्विहि ॥ इत्यग्नि
मे त्र्यः प्राचीं गच्छेदेवं कृते श्वसृद्धिर्भवतीति पौष्टिकं ॥ अथ यदि तस्मान्न प्राप्नुयादिमं तर्हिं न मारुह्य ॥ ह
स्तियशा असमसि हस्तियशा स्यो भूयासं वह कालं विहि । श्रियं माभिवह ॥ इंद्रस्य त्वा वज्रेणाभिनिदधाम्यसौ ॥
इति जपेदसाविति शत्रुन्नाम गृण्हाति यथा कृते हस्ति समृद्धिर्भवतीति पौष्टिकं ॥ अथ यदि रूक्मणमादित्सेति
स्मान्नाग्निमाधाय वामकरेण सरंडं छत्रमादाय तिष्ठन् गौरसर्षपघृताभिश्रितान् फलीकरणान्मुष्टिना दा
य ॥ अवजिह्वक निजिह्वकावबत्वा हविषा यजामि ॥ नमस्तं यदहं ब्रवीम्यधरो मरसो व दास्वाहा ॥ इति
सरंडं छत्रं वामेन करेण कृत्वा ॥ आनेवाच्च मास्यां दद आमनस्यां हृदयादधि ॥ यत्र यत्रेद्वा ॥ नहिता
तान आददे ॥ नमस्तं यदहं ब्रवीम्यधरो मस्य ससौ ॥ इति दक्षिणकरेण जुहुयात् फलीकरणान स

वि॰उ॰ वितिऋणदातृनामगृण्हीयाद्याहृतीर्कृत्वाशेषंसमापयेदृणव्यवहारंकुर्यादेवंकृतेऋणनिवृत्तिर्भवती
११८ तिशांतिकं॥अथयदिऋणदोधनदोवास्वस्मैकुप्येत्तर्हितमभिमिमृश्य॥यात्तएषारराद्व्यात्तनूर्मध्यो
न्योर्भेअस्यनाज्ञानी॥तोदेवाघृतचारिणाविनयंतुकमेधसः॥यत्तएतन्मुखेमनः२रराटमदिचविध्य
स्ति॥चित्तेकोधनयामसि॥गर्भमश्वतर्याइव॥इतिद्वाभ्यांतमभिमंत्रयेदेवंकृतेसप्रसन्नोभवतीतिशां
तिकं॥अथयदिस्वस्त्रियापरसंसर्गपरिहर्तुमिच्छेत्तर्हिस्थूलादारिताजीवचूर्णंप्रस्कन्नापास्तस्यायोनौ
वपेत्॥अवज्यामिवधन्वनोहृदोमन्युंतनोतिमे॥इंद्रायास्यैफलंगमन्येभ्यःपुरुषेभ्योन्यत्रमत्॥इति ११८
तःकपिलामूत्रेणक्षालयेदेवंकृतेसतिनिश्चितोभवतीतिशांतिकं॥अथयदिपण्येनलाभमिच्छेदग्नि
प्रतिष्ठाप्याग्निमुखांतेधारयावदानमाज्यंगृहीत्वायदहंधनेनप्रपणं२श्चरामिधनेनदेवाधनमिच्छ

मानः॥ तस्मिन्सोमो रुचमारध्यल्त्वग्निरिंद्रो बृहस्पतिश्च स्वाहा॥ अग्नयेंद्राय बृहस्पतये इदं. ततः स्विष्ट
कृतं हुत्वा शेषं समापयेदेवं कृते पण्यवृद्धिः स्यादिति पौष्टिकं॥ अथ यदि कश्चित्सभास्करध्यास्क गृहेषु
वात्मानं रेवदयेत्तर्हि जीवगोर्भृंश्चमृत्युमानीय स्वपंतं तं परित्वा गिरेरमिहनारिभ्राजः परिष्वस्कः॥ परिस्वं
स्यो ज्ञातिभ्यो भिः परिषीतः क्ष्वेष्यसि॥ शश्वत्सरिकुपितेन संक्रामेणाविछिदा॥ उत्तेन परिष्ठीतो स्तिपरि
शीतो स्थुलेन॥ इति ऋग्द्वयेन प्रसव्यं परिषिंचेदेवं कृते सविसुख्यो भवतीति शांतिकं॥ अथ यदि दासाद
यः पलायेरंस्तर्हि वत्तुः पथ्यग्निं प्रतिष्ठाप्याग्निमुखांते दर्भेण्वान्यग्नये ष्टाविंशतिं हुत्वा चतस्रश्च आ
ज्याहुतीश्चतुरवदानेन जुहुयात्॥ आवर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तय इंद्र नर्दबुद॥ भूम्याश्चतस्रः प्रदिश
स्ताभिरावर्तय स्वाहा॥ आवर्तनायेंद्राय इदं॥ आवर्तने निवर्तन। आवर्तन निवर्तनाय स्वाहा॥ आवर्तना

वि॰उ॰ न्नयरहं॰२॥अनुयोहरनुकयोनिवर्त्तोन्यचीवथत्॥इंद्रायपरिक्रोशोवःपरिक्रोशतुसर्वतस्वाहा॥ऐंद्राय
निवर्त्तयेरं॰३॥यदिमामतिमन्याद्वाअदेवादेयवत्तरं॥इंद्रःपाशेनसिक्त्वाछोमरवमिद्दृशामानयास्वाहा॥इंद्र
११५ येरं॰४॥इतिकृत्वाशेषंसमापयेदेवंकृतोदासादयोनिवर्तंतइतिपौष्टिकं॥अथयदिवृक्षादयस्तस्मात्फलं
नियतंतिपरिकाकारयोमहत्फलंपातयेद्धर्यघनश्चाश्रविंदुपातःस्यात्तर्हितंदेशंजलेनक्षालयेत्॥यदि
वृक्षाग्रंतर्हिरिक्तास्फलमप्यपक्वंतदुषापरेव॰यत्रास्वक्षतनुवंयत्रवासआपोबाधंतांनिर्ऋतिंपराचैः॥
यपक्षिणःपतंतिविभ्यतोनिर्ऋतैःसह॥तेमाहिंसावेनहिंसामेतन्तेजसांइंतुवर्चसाद्विकोनुमाबृहत्तोअंत ११५
रिक्षादथांस्तोकोअप्यपतच्छिवेन॥समहेंद्रियेणमनसाहमागन्ब्रह्मणासंस्थानःस्तःकृतानाकृतेन
इतित्रिभिरेवंकृतेशेषशांतिश्चादितिशांतिकं॥अथयदिगृहस्थूणापोषकरोहेदंसमयेवसंस्थकम

स्यहुरुर्निमित्तं पश्येत्तर्हि दुर्गौ राज्ञो वा क्रिं प्रतिष्ठाप्याग्निमुखांते इमं मे तत्त्वायामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने
त्वमग्ने अयासि प्रजापते स्वाहेत्याहुतीश्चतस्र आज्याहुतीः ऊं त्वा अयादि ब्रह्मविसर्जनांतं कुर्यादेवं कृते दो
ष शांतिः स्यादिति शांतिकं ॥ अथ यदि वंशो निरंतरं मरणबाधा स्यात्तर्हि श्मशानं गत्वा श्मशाने दक्षिण
प्रदेशे निदध्यात् ॥ इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मैषां नु गादपरो अर्थमेतं ॥ शतं जीवंतु शरदः पुरूचीरंत
र्मृत्युं दधतां पर्वतेन ॥ इति मंत्रेणैवं कृते वंशवृद्धिर्भवतीति शांतिकं ॥ ॥ अजीजनत्श्रीपुरुषोत्तमा
ख्यः श्रीविश्वनाथः श्रुतिकर्ममान्यः ॥ विश्वप्रकाशाभिधपद्धतौ तत्कृतावगुः शांतिकपौष्टिकानि ॥ अ
स्य दिह कर्म विविच्यते। अन्यदिति पूर्वोक्तसकलकर्माण्योभिर्नामिरुपद्धति समाप्त्यनुसारे मंगलरूपं क
र्म सकलपापप्रणाशनं नित्यकर्तव्यं पुरुषोत्तमार्चनविधानं प्रतिपाद्यते उक्तं च ॥ अहरहः पुरुषोत्त

वि॰उ॰ मपूजनं सकलपापविमोचसाधनं स्कविधियेरचयंति मनीषिणः पुनरिमे न भवंति हि कर्मस्क॥ अथ
११६ दिनस्य पंचमे भागे गृहस्येशानदिग्भागे देवगृहेन्यस्मिन् प्रदेशे वा स्थंडिले प्रतिमायां वा भगवंतं पुरु
षोत्तमं पूजयेत्॥ तत्र क्रमः॥ प्राङ्मुख उपविश्य कुशासने धृतदर्भः प्राणानायम्य देशकालौ प्रोच्य
भगवतः पुरुषोत्तमस्य प्रीतये पुरुषोत्तमपूजां करिष्ये॥ इति संकल्प्य स्थंडिले प्रतिमायां वा प्रणवे
न पुष्पांजलिं दत्वा स्कवर्णरजततामृपात्राणामन्यतमे तीर्थोदकमापूर्य पुष्पाणि निक्षिप्य गृहीत्वोत्था
योपविश्य स्थाप्य महापुरुषमावाहयेत्॥ ॐ भूः पुरुषमावाहयामि चतुर्भिरावाह्यापात्तु भगवान् म
हापुरुषः सपुत्रः सायुधः सपरिवारः सपत्नीकः सवाहन इति स्थाप्य प्रणवस्त्वार्य भगवते इदमास ११६
नं भक्तोपविशतु महापुरुष इत्यासनं दत्वा॰ सावित्र्यागं स्वप्रभि मंत्र्य जलं पूरयित्वा तये याभिमंत्र्य पात्र

मोपि तियावच्छासधारणं सूर्याय दर्शयित्वा तज्जलं किंचित्पात्रांतरे गृहीत्वा देवेपि तथा संस्कृत्य
तेन जलेन चरणं पवित्रमिति पाद्यं दत्वा पुनरपि पात्रांतरे तथा कृत्वा विष्णुमुखा मस्यर्घं दत्वाऽऽयाहि ति
भिर्निर्मास्यमपकृष्य मधुवातारतिमधुपर्कं दत्वा· अद्भ्यः संभृत इति पंचामृतैः संस्नाप्य गोऽशोर्वेन
सूक्तेन शुद्धोदकेन स्नापयित्वा सुगंधाभिरद्भिः केशवादिद्वादशनामभिः तर्पयित्वा शोषोदकेन ॐ
भूर्भुवः स्वचरोमिति देवं परिषिच्य विस्तोरराट मिति वस्त्रेण देवं परिमृज्य विस्तोर्तुकमिति पीतवास
सी परिधापोपवेश्य यज्ञोपवीतमित्युपवीतं दत्वा प्रतद्विष्णुरित्याभरणानि इदं विष्णुरिति गंधं· तद्वि
ष्णोरिति पुष्पाणि· अमृतजन्मानमिति तुलसीमिरावतीत्वेक्षलान । हरि ॐ हरंतमिति धूपं । साविऽ
आरीपं दत्वा· ततो देवस्य पुरतो मंडलं विधाय नैवेद्यमानीय गायत्र्या प्रोक्ष्य धेनुमुद्रयामृतीकृत्य

वि॰उ॰ देवस्यत्वेतिनिरुच्यभगवतेमहापुरुषायपुरुषोत्तमरूपायेदंहविर्निवेदयामीतिनिवेद्यप्राणादिमुद्राः
११७ प्रदर्शयेत्।तद्यथातर्जनीमध्यमाभ्यांगुष्ठैःसंहताग्रैःप्राणायःस्वाहा॥मध्यमानामिकांगुष्ठैरपाना
य॰अनामिकाकनिष्ठिकांगुष्ठैरपानाय॰अनामिकाकनिष्ठिकांगुष्ठैर्व्यानाय॰कनिष्ठातर्जन्यांगुष्ठैरुदाना
य॰सर्वांगुल्यग्रैःसमानायस्वाहा॥इतिकृत्वाएवंभुक्तवंतंपरिभाव्यांगुष्ठमात्रमितिहस्तप्रक्षालनं।
पुनराचमनंचकृत्वाअणोरणीयानितितांबूलादिराजोपचारान्कृत्वाकेशवादिभिर्द्वादशपुष्पाणिसम
र्प्यत्रीणिपरेतिपुष्पांजलिंदत्वास्वर्णघर्मानुवाकेनपौराणिकैःस्वकृतैःपरकृतैश्चस्तुत्वात्रांस्वोरः ११७
केनदेवंत्रिभिर्नमयित्वाशंखजलंशिरसिधृत्वाशंखपूजांविधायसंहारमुद्रांविधायव्याहृतिभि
र्हृदयेदेवमुद्वास्यनिर्माल्यशेषंविष्वक्सेनायदत्वानैवेद्यभागंचदत्वास्वयंदेवस्यनिर्माल्यंशिरसिधृ

त्वामेवेषमुपसृज्याहर्निशं श्रवणकीर्तनरात्मिकः सन्पुण्यश्रवणकीर्तनैः पुरुषोत्तमं स्मरन्कृत
कृत्यो विहरेत ॥ ॥ अजीजनच्छ्रीपुरुषोत्तमो यं श्रीविश्वनाथं श्रुतिकर्ममान्यः ॥ विश्वप्रकाशा-
भिधपद्धतौ नतत्कृतामियं श्रीपुरुषोत्तमार्चा ॥ ॥ विचार्य नानामुनिपुंगवानां मतानि संलोच्य सु-
पद्धतीश्च ॥ कृतामया पद्धतिरत्र संतो विचारयंतु प्रसमं मनीषिणः ॥१॥ आपस्तंबमुनेमतप्रणयि-
नी सम्यक्क्रमश्लाघिनी सिद्धांतैर्वेऊसंज्ञयान्वितातुरनीस्वैरं हरं त्यागमेः ॥ मंत्रौघैर्वऊजीयनी वपृथु-
लालघ्वी विचारादिभिः जीयात्कर्मपथीनाचित्तललिता सेयं सदा पद्धती ॥२॥ आकाशांबरकृत्ति-
काहिमयुभिर्युक्ते विरोधाभिधे वर्षेहिमनमार्गश्च कलनवमीसोमप्रगनेवासरे ॥ पूर्णा श्रीपुरुषोत्त-
मार्यतनया श्रीविश्वनाथेन वै प्रीत्यै विष्णुपराङ्मयोरितिकृता सत्पद्धतिः कल्पतां ॥ ॥ ५९ ॥

चि॰उ॰ अजीजनच्छ्रीपुरुषोत्तमोयंश्रीविश्वनाथंकृतिकर्ममान्यः॥ विश्वप्रकाशाभिधपद्धतिस्तत्पितामह॰
११८ प्रीतिकरीसमाप्ता॥ ॥इतिउत्तरखंडःसंपूर्णः॥ शुभं॥ शाके१७७० कीलकनामसंवत्सरेपौष
कृष्ण४शुक्रवासरेतद्दिनेसमाप्तंइदंपुस्तकंशेवड्येउपनामकमोरेश्वरेणलिखितं॥ ॥५

www.vallabhacharyakrupa.org